

De collectieve actie frame: van burger tot massamoordenaar

Een analyse van de aanwezigheid van een collectieve actie frame in het discours van de RTLM radio aan de vooravond van de Rwandese genocide in 1994.

Freija Derks

5545102

Taal- en Cultuurstudies

Geschiedenis

Internationale betrekkingen en conflict

Annelies Noordhof

Woorden: 9953 (inclusief citaten)

Universiteit Utrecht

Inhoudsopgave

Samenvatting	blz. 3
Inleiding	blz. 4
Hoofdstuk 1: De historische achtergrond 1700-1994	blz. 9
Hoofdstuk 2: De RTL radio: een schaduw van de staat	blz. 14
Hoofdstuk 3: De collectieve actie framing-theorie	blz. 16
Hoofdstuk 4: De Diagnostische Frame: een geschiedenis van slachtofferschap	blz. 18
4.1 <i>Probleemidentificatie: een periode van onrust</i>	
4.2 <i>Adversarial frame: leugenaars en kakkerlakken versus zij die de waarheid verkondigen</i>	
4.3 <i>Conclusie: de aanwezigheid diagnostische frame</i>	
Hoofdstuk 5: De prognostische frame: militaire versus politieke oplossingen	blz. 24
5.1 <i>De oplossing: vreedzaam of militair?</i>	
5.2 <i>Counter frame: de verwerping van kritiek</i>	
5.3 <i>Conclusie: de aanwezigheid van de prognostische frame</i>	
Hoofdstuk 6: De motiverende frame: de noodzakelijke wraak	blz. 28
6.1 <i>De ernst: een onveilige geweldsituatie</i>	
6.2 <i>De urgentie: to kill or to be killed</i>	
6.3 <i>De effectiviteit: de wraak</i>	
6.4 <i>De legitimatie: een geschiedenis van onrechtvaardigheid</i>	
Conclusie	blz. 33
Literatuurlijst	blz. 36

Samenvatting

In de Rwandese genocide van 1994 vielen ruim 800.000 dodelijke slachtoffers. Het massale geweld dat plaats vond in de twaalf weken tussen april en juni werd grotendeels uitgevoerd door Hutu burgers en richtte zich tegen de gehele Tutsi bevolking. Hoewel verschillende factoren een rol hebben gespeeld in de aanloop naar de massamoorden, heeft vooral de rol van de radiozender Radio-Télévision Libre des Mille Collines internationaal veel aandacht gekregen.

Een goede manier om de rol van de radio in de aanloop naar de genocide te onderzoeken is framing analyse. Om de rol van de radio in de aanloop naar het collectieve geweld te achterhalen, toetst dit onderzoek de collectieve actie framing-theorie van sociologen Benford en Snow aan een dertigtal vertaalde transcripten uitgezonden op de RTL radio tussen 24 november 1993 en 6 april 1994. De collectieve actie frame-theorie van Benford en Snow bestaat uit drie componenten van framing, namelijk de diagnostische, de prognostische en de motiverende frame. Kortweg: er wordt binnen de diagnostische frame een probleem geïdentificeerd; de oplossing daarvan wordt door middel van de prognostische frame voorgesteld om vervolgens via de motiverende frame de bijbehorende actie te mobiliseren.

Uit de analyse komt naar voren dat het discours uitgezonden op de RTL radiozender aan alle drie de componenten van de collectieve actie frame-theorie voldoet. In de diagnostische frame wordt naast de contemporaine gewelddadige en onveilige situatie in Rwanda ook een geschiedenis van onrechtvaardigheid als probleem geïdentificeerd. Dit tweedelige probleem leidt tevens tot een tweedeling in dader; zowel de RPF strijder uit het heden als de gehele Tutsi bevolking uit het verleden wordt als schuldige aangewezen. De oplossing uit de prognostische frame aanwezig in het discours van de RTL radio betreft tevens een tweedelige oplossing. De RTL journalisten scharen zich vrij eensgezind achter een gewelddadige oplossing. Politici en bestuurders blijken daarentegen genuanceerder en pleiten voor politieke en communicatieve oplossingen. In de motiverende frame wordt de gewelddadige oplossing tenslotte gelegitimeerd als zijnde wraak op al het onrecht dat de Hutu's zowel in het verleden als in het heden is aangedaan door de Tutsi's.

Inleiding

In de twaalf weken tussen april en juli in 1994 vielen er in Rwanda ruim 800.000 dodelijke slachtoffers.¹ De genocide werd door de internationale rechten specialist John Quigley omschreven als ‘probably the most concentrated mass killing ever seen’.² Het geweld was naast uiterst geconcentreerd en massaal ook intiem en amateuristisch. Burgers, vaak enkel bewapend met messen en tuingereedschap, gingen de vijand fysiek te lijf. Vanwege het gebrek aan technische wapens waren er vaak meerdere daders per slachtoffer nodig.³ Het moorden werd grotendeels uitgevoerd door Hutu burgers en richtte zich tegen de gehele Tutsi bevolking; vrouwen, kinderen en zelfs baby’s niet uitgezonderd.⁴ Ondanks het gebrek aan moderne wapens liep het aantal slachtoffers in een extreem korte tijd hoog op.⁵ De verklaring voor de intensiteit van de genocide ligt in de grote hoeveelheid daders. De meerderheid van de mannelijke Hutu bevolking, deels gedwongen deels vrijwillig, nam deel aan het moorden. Interessant is wie of wat deze burgers motiveerde om in massamoordenaars te veranderen. Bekend is dat de radiozender Radio-Télévision Libre des Mille Collines (RTL) een grote rol, in zowel de aanloop naar, als tijdens, de genocide speelde. Uit de transcripten van de radio-uitzendingen blijkt dat de zender zich aan de vooravond van de genocide expliciet en systematisch negatief uitliet over Tutsi’s. Tijdens de genocide moedigde de RTL journalisten het moorden aan, door haar luisteraars op te roepen aan het “werk” te gaan.⁶ Daarnaast coördineerde de zender het moorden door informatie over de locaties van gevluchte Tutsi’s om te roepen.⁷

Dat de radiozender, grotendeels in handen van de overheid, een belangrijke rol binnen de genocide vervulde wordt door verschillende wetenschappelijke onderzoeken beaamt. In *The Role of Radio in the Rwandan Genocide* van communicatiewetenschappers Christine Kellow en Leslie Steeves stellen de auteurs dat de invloed van de radio, en met name radiostation RTL, in Rwanda uitzonderlijk groot was. Volgens de auteurs speelden de aanmoedigingen van de zender zo’n grote

¹ Aiden Hehir, *Humanitarian Intervention* (London 2010) 201.

² John Quigley, *The Genocide Convention: An International Law Analysis* (London 2006) 33.

³ Mahmood Mamdani, *When Victims Become Killers. Colonialism, Nativism, and the Genocide in Rwanda* (New Jersey 2001) 6.

⁴ Ibidem, 5.

⁵ Ibidem, 5-6.

⁶ Christine Kellow en Leslie Steeves, ‘The role of radio in the Rwandan genocide’ *Journal of Communication* 48, (1998) 3, 107-128, aldaar 120.

⁷ Elizabeth Baisley, ‘Genocide and constructions of Hutu and Tutsi in radio propaganda’ *Race & Class* 55 (2014) 3, 38-59, aldaar 38.

rol dat ze vaststelden dat: ‘Many survivors believe that the extend of the killing (...) would not have happened without RTLM.’⁸ Kellow en Steeves schrijven RTLM radio dus een fundamentele rol toe. Daarnaast wijzen de auteurs naar de angst die de zender verspreidde en stellen ze dat deze fungeerde als katalysator van het geweld.⁹ Ook in *Genocide and constructions of Hutu and Tutsi in radio propaganda* benadrukt Elizabeth Baisley de angst- en haatzaaiende rol van de RTLM. Baisley concludeert dat de uitzending middels *othering* - het in- en uitsluiten van groeperingen¹⁰ - het onderscheid tussen de Hutu en Tutsi identiteit intensiverde.¹¹ Hier pal tegenover staat echter het artikel van genocide en Rwanda expert Scott Straus. In *Rwanda and RTLM Radio Media Effects* betwijfelt Straus de fundamentele rol van de RTLM radio voor en tijdens de Rwandese genocide. Straus concludeert dat veel wetenschappers de RTLM te veel verantwoordelijkheid toe schuiven. Het effect van haat propoganda valt namelijk, volgens Straus, in het niet bij de rol van decennia lange sociale en politieke processen.¹² Toch stelt ook Straus dat, hoewel de rol van de RTLM radio misschien niet zo groot is als wetenschappers tot nu toe vaak beweerden, er wel degelijk een directe link is tussen de RTLM uitzendingen en het genocidale geweld.

Dat de RTLM radio een rol heeft gespeeld in de aanloop naar de genocide is dus evident. Wat deze rol precies inhoudt, is echter discutabel. Een manier om de rol van de zender te onderzoeken kan aan de hand van een analyse van de gesproken taal uitgezonden op de zender. Aan de hand van een discours analyse kunnen er bepaalde structuren bloot gelegd worden die een gedetailleerder inzicht geven op de rol van de RTLM radio in de aanloop naar de Rwandese genocide. Discours analyse is een breed begrip voor verschillende, multidisciplinaire onderzoeksmethodes naar de betekenis van taal. In 1983 stellen communicatie wetenschappers Gillian Brown en George Yule dat discours analyse de overkoepelende benaming is voor het onderzoek naar politieke of sociale ladingen en structuren binnen verschillende taaluitingen waaronder mondelinge taal en schrift.¹³ Een onderdeel van discours analyse is framing analyse. Hoewel framing een breed en omstreden begrip is, zijn de meeste academici het over het volgende eens; framing is een onderzoeksmethode naar de de manier waarop het kaderen van taal alternatieve versies van de waarheid weergeeft.¹⁴ In andere woorden; framing is het proces waarbinnen informatie geselecteerd en benadrukt wordt met als doel het beïnvloeden van de manier waarop

⁸ Steeves, ‘the role of radio’, 121.

⁹ Ibidem, 109, 123-125.

¹⁰ Baisley, ‘Genocide and constructions’ 38.

¹¹ Ibidem, 39.

¹² Scott Straus, *The Order of Genocide. Race, Power, and War in Rwanda* (New York 2006) 2.

¹³ Gillian Brown en George Yule, *Discourse analysis* (Cambridge 1983) 1.

¹⁴ Erving, Goffman, *Frame analysis: An essay on the organization of experience* (Cambridge 1974) 16.

informatie geïnterpreteerd wordt.¹⁵ De toenemende populariteit van framing analyse in verschillende wetenschappelijke disciplines heeft tot breed uiteenlopende benaderingen van framing geleid.¹⁶ Deze uiteenlopende interpretaties van framing leidden tevens tot kritiek op de framing-theorie. Verschillende communicatiewetenschappers stelden dat het overmatige gebruik van de methode tot een onduidelijke conceptualisering van de framing-theorie leidt.¹⁷

Wanneer er echter een specifieke, afgebakende en duidelijk gedefinieerde framing-theorie gehanteerd wordt, kan het toepassen van framing-theorie toch van grote waarden zijn. In het geval van Rwanda is het belangrijk om te onderzoeken of het discours gesproken op de RTLM radio componenten van framing-theorie omvat. Het onderzoek naar de aanwezigheid van framing-theorie in het discours gesproken op de RTLM radio schetst namelijk een preciezer beeld van de rol van de radio in de aanloop naar de genocide. De analyse van de taal gesproken op de uitzendingen kan daarbij blootleggen of de RTLM journalisten haar luisteraars aan de hand van framing heeft aangezet tot geweldpleging. Daarbij zou een dergelijke analyse kunnen uitwijzen of de zender door middel van framing haar luisteraars heeft gemotiveerd en gemobiliseerd om deel te nemen aan de genocide. Om dit te onderzoeken zal dit paper de collectie actie framing-theorie van sociologen Benford en Snow toetsen aan een dertigtal vertaalde transcripten van RTLM radio-uitzendingen uitgezonden tussen 24 november 1993 en 6 april 1994.¹⁸ Dit is tevens van belang omdat er tot de dag van vandaag nog geen onderzoek is gedaan naar de aanwezigheid van framing in de uitzendingen van de RTLM. De collectieve actie framing-theorie van Benford en Snow relateert processen van framing aan sociale bewegingen. De theorie stelt namelijk dat aan de hand van bepaalde componenten van framing een sociale groep aangezet kan worden tot een collectieve actie.¹⁹ In het geval van Rwanda, waar de collectie actie een genocide betrof, is deze theorie daarom goed toepasbaar.

Sociologen Benford en Snow stellen in hun artikel *Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment* dat de collectieve actie frame uit drie componenten van

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ De vertaalde transcripten zijn verzameld door Jake Freyer en te vinden op www.RwandaFile.nl. In dit archief kunnen zowel de originele als de vertaalde transcripten geraadpleegd worden. De transcripten zijn door verschillende vertalers, op uiteenlopende data vanuit het Kinyarwanda en het Frans naar het Engels vertaald. Voor dit onderzoek zijn alleen de Engelsen vertalingen geraadpleegd. De citaten zijn in dit onderzoek niet naar het Nederlands vertaald om dat een vertaling van een vertaling mogelijk verder af zou kunnen doen aan het origineel.

¹⁷ Zie o.a. Porismita Borah, 'Conceptual Issues in Framing Theory: A Systematic Examination of a Decade's Literature' *Journal of Communication* 61 (2011), 246-263, en Dewulf, Art Barbara Gray e.a., 'Disentangling approaches to framing in conflict and negotiation research: A meta-paradigmatic perspective' *Human Relations* 62 (2009), 155-193.

¹⁸

¹⁹ David Snow en Robert Benford, 'Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment', *Annual Review of Sociology* 26 (2000) 1, 611-639, aldaar 611.

framing bestaat, namelijk de diagnostische, de prognostische en de motiverende frame. Kortweg, wordt er binnen de diagnostische frame een probleem geïdentificeerd; de oplossing daarvan wordt door middel van de prognostische frame voorgesteld om vervolgens via de motiverende frame de bijbehorende actie te mobiliseren.²⁰ De analyse in dit onderzoek richt zich daarom op de aan- of afwezigheid van de drie verschillende soorten framing-technieken zoals omschreven door sociologen. De aanwezigheid van deze drie vormen van framing zal worden getoetst aan de hand van een selectie van vertaalde transcripten van de uitzendingen uitgezonden op RTLTM tussen 24 november 1993 en 6 april 1994. Alle vertaalde transcripten verzameld in het - online te vinden - archief *Rwanda file* uit deze periode zullen worden bestudeerd. Er is voor deze specifieke datums gekozen omdat de hoeveelheid vertaalde transcripten uit deze periode qua studietijd haalbaar zijn en tegelijkertijd toch een aanzienlijke hoeveelheid uitzendingen behelzen. Zes april is daarbij de datum waarop het grootschalige geweld in Rwanda uitbrak en markeert daarom de eerste dag van de genocide. Een dergelijke analyse van de inzet van framing-technieken is noodzakelijk omdat deze de manier waarop de RTLTM aan luisteraars al dan niet aanspoorde actie te ondernemen, blootlegt. Daarbij kan het onderzoek een nieuw licht werpen op het wetenschappelijke debat rondom de rol van de RTLTM radio in de aanloop naar de Rwandese genocide. Wanneer alledrie de kerntaken van framing aanwezig zijn, was de verantwoordelijkheid van de RTLTM radio misschien toch groter dan Straus concludeert.

Deze analyse geeft daarom antwoord op de centrale onderzoeksvraag: in welke mate bevat het discours in de berichtgeving van de RTLTM radio tussen 24 november 1993 en 6 april 1994, de drie componenten van framing zoals geformuleerd in de framing-theorie van Benford en Snow? De eerste drie hoofdstukken zullen geen directe bijdrage aan de analyse leveren. Het eerste hoofdstuk beschrijft de geschiedenis van Rwanda en formuleert de belangrijkste benoemingswaardigheden van de aanloop naar de genocide. Daaropvolgend zal het tweede hoofdstuk dieper in gaan op de rol en de positie van RTLTM. Belangrijke vragen daarbij zijn: wie of wat had de controle over de radio en wie luisterden naar de zender? Het derde hoofdstuk bevat een uiteenzetting van de framing-theorie. De drie daaropvolgende hoofdstukken bevatten alle drie een deel van de analyse. Zij zullen namelijk één voor één antwoord geven op de vraag: in welke mate is er sprake van de aanwezigheid van een diagnostische- (hoofdstuk 4), prognostische- (hoofdstuk 5) en ten slotte motiverende frame (hoofdstuk 6) in de discours van de Rwandese overheid zoals te vinden in de uitzendingen op de RTLTM tussen 24 november 1993 en 6 april 1994?

²⁰ Ibidem, 624.

Hoofdstuk 1: De historische achtergrond 1700-1994

In de eerste jaren na de Rwandese genocide werd het massale burgergeweld dat had plaatsgevonden door de internationale wereld veelal afgedaan als ‘ancient tribal hatred’.²¹ Tegenwoordig zijn de meeste academici het er echter over eens dat dit label van ‘eeuwenoude tribale haat’ de complexiteit van de Rwandese geschiedenis, die tot de crisis resulteerde, niet dekt.²² In de eerste plaats omdat het strikte onderscheid tussen Hutu’s en Tutsi’s geen eeuwenoud fenomeen is, en grotendeels pas gevormd werd tijdens de Belgische koloniale overheersing in de twintigste eeuw.²³ Het Hutu en Tutsi onderscheid kan daarbij nauwelijks een onderscheid in stam of zelfs in etniciteit genoemd worden. Beide groepen spreken namelijk dezelfde taal, hangen dezelfde religies aan, wonen in dezelfde gebieden en hebben dezelfde culturele gewoonte.²⁴ In een poging een accurater overzicht van de factoren die tot genocide leidden te schetsen, biedt dit hoofdstuk een kort historisch overzicht van Rwanda.

Al voor de koloniale periode, die begon in 1898, was Rwanda een gecentraliseerd koninkrijk.²⁵ Hoewel de koloniale machten het Hutu en Tutsi onderscheid ongetwijfeld intensiverden, bestond het onderscheid tussen de twee groepen al voor hun komst. De sociale orde tussen Hutu’s en Tutsi’s in pre-koloniale tijdperk kan het bests begrepen worden als een sociaal kastensysteem. Over het algemeen wordt er verondersteld dat de meeste Tutsi’s vee bezaten. Hutu’s werkten veelal in de landbouw of verrichtten werkzaamheden voor de Tutsi’s.²⁶ Na het ontstaan van het koninkrijk Rwanda, rond 1700, ontwikkelde het regime een hoge mate van politieke autoriteit en sociale controle.²⁷ Deze autoriteit bereikte een hoogtepunt onder het regime van Mwami Kigeri Rwabugiri dat van 1860 tot 1895 duurde. Het regime van Rwabugiri was het eerste regime dat een duidelijk politiek onderscheid maakte tussen Hutu en Tutsi. Hutu’s werden, in tegenstelling tot Tutsi’s, verplicht een corvee arbeid uit te voeren. De verplichte corvee arbeid hield in dat Hutu’s regelmatig onbetaalde klusjes voor de overheid moesten uitvoeren. Aan de hand van deze discriminerende regelgeving ontstond er een duidelijker, politiek en sociaal onderscheid tussen Hutu en Tutsi burgers.²⁸ Later zal tijdens de discours analyse van de RTLM radio duidelijk worden

²¹ Adam Jones, *Genocide. A Comprehensive Introduction* (2e druk; Oxon 2011) 348.

²² Straus, *The Order of Genocide*, 22.

²³ Jones, *Genocide*, 348.

²⁴ Straus, *The Order of Genocide*, 20.

²⁵ Catherine Newbury, ‘Ethnicity and the Politics of History in Rwanda’, *Africa Today* 45 (1998) 1, 7-24, aldaar 10.

²⁶ Jones, *Genocide*, 348.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

dat de journalisten en politici een aantal keer terugverwijzen naar deze corvee arbeid als zijnde slavernij.

In 1898 viel Rwanda ten val aan de koloniale macht van Duitsland dat het land onder haar Duits Oost-Afrikaans grondgebied schaarde. Deze koloniale bezetting duurde tot aan het verlies van Duitsland van de Eerste Wereldoorlog, waarna Duitsland gedwongen werd Rwanda af te staan aan België.²⁹ Vanaf dit moment werd Rwanda, toen genaamd Rwanda-Urandi, bestuurd door Belgische koloniale machthebbers.³⁰ Onder de invloed van de Duitse rassenfilosofie uit de eerste helft van de twintigste eeuw, legden de Belgen de eerste sociale verschillen tussen Hutu's en Tutsi's als raciaal onderscheid officieel vast. Dit gebeurde onder andere aan de hand van identiteitskaarten waarop het zogenaamde Hutu of Tutsi ras stond vermeld.³¹ In de koloniale traditie van 'divide-and-rule'³² schaarden de Belgen de Tutsi minderheid onder hun favoriete, superieure bevolkingsgroep die koloniale bescherming en politieke privileges genoot.³³ Onder ditzelfde Belgische regime werd een extreem raciaal gesegregerde staat gevormd waarin Hutu en Tutsi scholen en kerken strikt van elkaar gescheiden waren. Daarbij kregen de Tutsi's in alle aspecten van de staat een dominante rol toegewezen.³⁴

Tijdens de wereldwijde anti-koloniale bewegingen van na de Tweede Wereldoorlog, ontstonden er, vooral onder de goedopgeleide en van politieke macht profiterende Tutsi's, nationale onafhankelijkheidsinitiatieven.³⁵ De Belgen, onder druk van de mondiale onafhankelijkheidsbewegingen en gevoed door het democratische gedachtegoed van na de Tweede Wereldoorlog, verschoven de privileges van de Tutsi naar de Hutu bevolking.³⁶ Deze verschuiving in de sociale orde resulteerde in 1959 in een gewelddadige uitbarsting van een grote groep gefrustreerde Hutu's waarin 20.000 mensen, voornamelijk Tutsi's, het leven verloren.³⁷ Tienduizenden Tutsi's vluchtten naar buurlanden Zaire, Tanzania en Oeganda waarvandaan ze militaire counter aanvallen lanceerden.³⁸ In 1961 verliet België Rwanda. Onder leiding van de VN, en naar aanleiding van een referendum, werd er een door Hutu's gedomineerd regime opgezet.

²⁹ Aiden Hehir, *Humanitarian Intervention. An Introduction* (2e druk; New York 2013) 201.

³⁰ Ibidem.

³¹ Jones, *Genocide*, 349.

³² Voor een uitgebreide beschrijving van 'divide and rule' raadpleeg: Daron Acemoglu, 'Kleptocracy And Divide-And-Rule: A Model Of Personal Rule', *Journal of the European Economic Association* 2 (2004) 2-3, 162-192.

³³ Jones, *Genocide*, 349.

³⁴ Idem, 350.

³⁵ Voor verdere uitleg over mondiale vrijheidsbewegingen raadpleeg: David Armitage, *The Declaration of Independence. A Global History* (London 2007).

³⁶ Ibidem.

³⁷ Hehir, *Humanitarian Intervention*, 201.

³⁸ Jones, *Genocide*, 350.

Twee jaar later nam de VN afstand en won Rwanda haar onafhankelijkheid terug. Dit leidde vrij onmiddellijk tot een mislukte Tutsi coup die op haar beurt resulteerde in wijdverspreid geweld van Hutu's tegen Tutsi's.³⁹

In 1973 vond een tweede, dit keer succesvolle, coup plaats. Hutu generaal Juvenal Habyarimana en tevens minister van defensie greep de macht van Rwanda's eerste president Gregoire Kayibanda en benoemde zichzelf tot president.⁴⁰ Onder het, op het eerste oog liberale, regime van Habyarimana verminderde het discriminerende anti-Tutsi beleid van zijn voorganger. Ook het grootschalige geweld tegen Tutsi's, grotendeels uitgevoerd onder leiding van Kayibanda, stopte.⁴¹ Toch onderhield Habyarimana sterke banden met extreem-rechtse Hutu milities en limiteerde hij Tutsi vooruitgang aan de hand van regionale en etnische quota's. Het liberale regime van Habyarimana lijkt daardoor een schijnvertoning waarin het liberale karakter enkel gemotiveerd werd door internationale, financiële hulp.⁴² Een tweede belangrijke politieke gebeurtenis was de verandering van een één-partijstaat naar het westerse politieke model van de multi-partijstaat. In 1991, onder druk van vooral Frankrijk, vormde Habyarimana een coalitie regering met de Hutu oppositiepartij *Mouvement Démocratique Republicain* (MDR).⁴³

De grote aantallen sinds 1959 naar buurlanden gevluchte Tutsi's, vormden intussen al decennia lang militaire groeperingen. Een daarvan was de *Rwandan Patriotic Front* (RPF) die vanaf Oeganda er zowel op uit was om Tutsi's vluchtelingen te beschermen als om de macht in Rwanda te heroveren.⁴⁴ Op één oktober 1990 viel de RPF, met steun van Oeganda, Noord-Rwanda binnen. Frankrijk, Zaire, en België boden Rwanda militaire hulp. Er ontstond een burgeroorlog.⁴⁵ Na een jaar van vredesonderhandelingen werd in 1993 het Arusha vredesakkoord ondertekend. De afspraken uit het akkoord werden echter door geen enkele partij nageleefd; in de hoofdstad Kigali werden er per dag gemiddeld 5 mensen gedood.⁴⁶ De burgeroorlog had grofweg drie grote gevolgen. Ten eerste bleven de Franse groepen, nadat zij de RPF invasie voorkomen hadden, tijdelijk in Rwanda waarin zij Hutu militaire groeperingen trainten en adviseerden. Deze groepen zouden later grotendeels verantwoordelijk zijn voor het plegen van genocide tegen de Tutsi's.⁴⁷ Ten tweede resulteerde het conflict in een diepe economische crisis.⁴⁸ En ten derde leidde de

³⁹ Hehir, *Humanitarian Intervention*, 201.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Straus, *The order of Genocide*, 23.

⁴² Jones, *Genocide*, 350.

⁴³ Straus, *The order of Genocide*, 24.

⁴⁴ Hehir, *Humanitarian Intervention*, 202.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Mamdani, *When victims become Killers*, 212.

⁴⁷ Hehir, *Humanitarian Intervention*, 202.

⁴⁸ Ibidem.

gewelddadige Tutsi invasie tot een groeiende angst onder Hutu's.⁴⁹ Tussen 1990 en 1993 nam de anti-Tutsi propaganda toe en vonden er verschillende pogroms tegen Tutsi's plaats. Ongeveer 2000 Tutsi's werden vermoord.⁵⁰

Op zes april 1994 kwamen president Habyarimana en de Burundische president Ntaryarima om nadat hun vliegtuig door tot op heden onbekende daders uit de lucht werd geschoten.⁵¹ De dag van de moord op de Rwandese president markeert tevens de dag waarop de Rwandese genocide begon. 'The killing began within hours; road blocks were set up across the country and identity cards were checked.'⁵² Slechts enkele uren na de assignatie van de president zetten Hutu burgers, onder leiding van het leger, wegblokkades op. Dankzij de door de Belgen ingevoerde raciale identiteitskaarten werden Tutsi's aan de kant van de weg er uitgepikt. Allereerst werden echter de politieke rivalen fysiek uit de weg geruimd. Vlak daarna begonnen Hutu militieën en burgers aan hun 'all-out war against the "Tutsi-enemy"'.⁵³ De totale oorlog tegen de Tutsi vijand werd aangemoedigd en gecoördineerd door het radio station RTLM. De massacres kwamen twaalf weken later tot een eind nadat de RPF de Rwandese militieën versloeg. Op 22 juni intervenueerde Frankrijk in het Zuid-Westen van het land, waar ze veilige gebieden installeerden. In de twaalf weken tussen 6 april en 22 juni zijn na schatting 800.000 burgers, inclusief 75% van de inwonende Tutsi burgers, systematisch uitgemoord.⁵⁴ De Rwandese genocide is daarmee de snelste genocide van de 20e eeuw.⁵⁵

⁴⁹ Jones, *Genocide*, 351.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Hehir, *Humanitarian Intervention*, 204.

⁵² Ibidem.

⁵³ Straus, *The Order of Genocide*, 41.

⁵⁴ Hehir, *Humanitarian Intervention*, 204.

⁵⁵ Straus, *The Order of Genocide*, 41.

Hoofdstuk 2: De RTL M radio: een schaduw van de staat

Dat het radiostation Radio-Télévision Libre des Mille Collines, ofwel de Vrije Radio en TV van de Duizend Heuvels, een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de anti-Tutsi propaganda is tot op de dag van vandaag onbetwist. Voordat dit onderzoek dieper in kan gaan op het gebruik van framing-technieken in de uitzendingen afkomstig van het beruchte station is het allereerst belangrijk een uitgebreider beeld van het medium te schetsen. Belangrijke vragen zijn namelijk: Wat voor rol speelde de radio, en met name RTL M, in het dagelijks leven van de Rwandezers? Wie beheerde de zender en onder welke invloed stond het? Dit hoofdstuk zal kort antwoord geven op deze vragen met als doel het bieden van achtergrondinformatie noodzakelijk voor de analytische hoofdstukken.

In tegenstelling tot het westen waar de televisie in de jaren zestig al de radio van de troon stootte, was in Rwanda in de jaren negentig de radio het belangrijkste medium.⁵⁶ Koloniale grootmachten importeerden het medium aan het begin van de 19e eeuw toen de meeste communicatie op het continent nog van mond tot mond plaats vond. Verschillende NGO's, waaronder UNESCO, hadden de promotie van de radio in ontwikkelingslanden als Rwanda hoog op de agenda staan.⁵⁷ Het doel hiervan was, naast het moderniseren van derde wereld landen, het beter

⁵⁶ Steeves, 'The role of radio', 115.

⁵⁷ Ibidem.

kunnen informeren van burgers in landen waar het analfabetisme cijfer bovengemiddeld hoog lag. Het directe gevolg hiervan was dat de radio in Rwanda in de jaren zeventig een opmars maakte. Terwijl er in de jaren zeventig nog één radio ter beschikking van 120 Rwandezen was, was dit twintig jaar later al één op de dertien inwoners.⁵⁸ Vooral in de dorpen, waar de analfabetisme percentages hoog lagen en de infrastructuur niet bestaand of slecht begaanbaar was, was de informatievoorziening van de Rwandezen extreem afhankelijk van de radio.⁵⁹

Van alle media beschikbaar in Rwanda waaronder ook kranten en tijdschriften, was de RTLM radio veruit het meest invloedrijk.⁶⁰ Journalist Jean-Phillipe Ceppi stelt dat hij iedereen naar RTLM zag luisteren: ‘military personnel or peasants, rebels or intellectuals in cafes, in cars, in the fields; the Rwandan people spend all their time with a receiver stuck to their ear’⁶¹ Het is dus duidelijk dat de RTLM een grote reikwijdte had en tevens veel beluisterd werd. Het station werd in juli 1993 opgezet in Kigali, de hoofdstad van Rwanda. De laatste uitzending vond een jaar later plaats op 31 juli 1994. Het station representeerde zichzelf naar de buitenwereld toe als onafhankelijk maar ontving financiële steun van onder anderen: Agathe de vrouw van president Habyarimana (1970-94), Joseph Nzirorera de woordvoerder van de politieke partij van Habyarimana, Seraphin Rwabukumba de schoonvader van een van de zoons van Habyarimana.⁶² Het personeel van de zender bestond exclusief uit Hutu’s.

In tegenstelling tot de staatsradio Radio Rwanda, kon RTLM in eerste instantie alleen in Kigali uitgezonden worden. Radio Rwanda bereikte daarentegen elke regio in het land en had een directe lijn met het paleis van president Habyarimana.⁶³ RTLM had toegang tot deze lijn en maakte geleidelijk aan meer gebruik van de radiogolven van Radio Rwanda.⁶⁴ Op deze manier was de staat niet direct verantwoordelijk voor de haat propaganda van RTLM. De beheerders van het historische Rwanda archief stellen daarom dat ‘RTLM could be the main voice of extremist hate, and the official government station could wash its hands of it.’⁶⁵ Oftewel de RTLM fungeerde als een schaduw staatsradio, verantwoordelijk voor het verspreiden van extreme haatberichten zonder dat de staat daar verantwoording voor hoefde af te leggen. Daarbij is het bekend dat het station tijdens de genocide, ook een strategische en coördinerende rol vervulde. Informatie over waar groepen

⁵⁸ Brittnea Roozen en Hillary C. Schulman ‘Tuning in to the RTLM: Tracking the Evolution of Language Alongside the Rwandan Genocide Using Social Identity Theory’, *Journal of Language and Social Psychology* 33 (2014) 2, 165-182, aldaar 166.

⁵⁹ Steeves, ‘The role of radio, 117.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Jean-Pierre Chrétien, *Rwanda: les médias du génocide* (Parijs 1995) 75.

⁶² Steeves, ‘The role of the radio’ 118.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Jake Freyer, *Archief Rwanda File*. Geraadpleegd op 8-03-2017, <http://www.rwandafile.com/>.

Tutsi's zich verstoppen, of welke Hutu's niet bereid waren om mee te werken werd middels de zender verspreid.

Kortom, de populaire, particuliere zender RTLM (opgericht in 1993) profileerde zich als onafhankelijke zender maar onderhield wel degelijk nauwe banden met de staat. Bovendien werd het radiostation gefinancierd door politici uit de regeringspartij. Daarbij maakte de zender gebruik van de radiogolven van de staatszender genaamd Radio Rwanda. Hierdoor werd RTLM al snel in alle regio's van het land uitgezonden en intensief beluisterd zonder dat de regering hiervoor verantwoording af hoefde leggen. Ten slotte is het duidelijk dat de RTLM niet alleen gesteund werd door de staat maar de staat op haar beurt ook publiekelijk terug steunde.

Hoofdstuk 3: De collectieve actie framing-theorie

Waar het wetenschappelijk debat zich voornamelijk richt op de mate waarin de RTLM verantwoordelijk was voor het massale geweld gepleegd in de genocide van 1994, focust dit onderzoek zich enkel op de aanwezigheid van framing in de discours uitgezonden op de RTLM. Framing-theorie, als onderdeel van de discours analyse, is een goed middel om taalgebruik en de effecten van taalgebruik in conflictsituaties te analyseren. De theorie van Benford en Snow richt zich namelijk op de manier waarop taal ingezet wordt om een collectieve actie in gang te zetten.⁶⁶ In de hierop volgende hoofdstukken wordt de discours van de RTLM dan ook getoetst op de aanwezigheid van een collectieve actie frame. Bevat het taalgebruik van de RTLM journalisten bepaalde frames waarin een collectieve actie aangemoedigd werd? Voorafgaand aan de analytische hoofdstukken bevat dit hoofdstuk een uiteenzetting van het theoretisch kader van de framing-theorie van sociologen Benford en Snow.

De framing-theorie van Benford en Snow bestaat uit drie kerntaken die samen een proces van *collective action framing* vormen.⁶⁷ De eerste kernframe wordt de diagnostische frame genoemd. Binnen de diagnostische frame wordt er een probleem geïdentificeerd. Er is hierbij vaak sprake van een onrechtvaardige situatie in het verleden of het heden. De collectieve groep die de frame uitvoert, benadrukt haar slachtofferrol in deze situatie en wijst een schuldige aan. Een attribuut van de diagnostische frame is de *adversarial* frame. Dit is een in- en uitsluitende frame. Hierin wordt het 'goede' van de in-groep afgezet tegen het 'slechte' van de uit-groep. De tweede kerntaak binnen het framing proces is de prognostische frame. Deze frame omvat het voorstellen van een oplossing voor het in de diagnostische frame aangewezen probleem. Een attribuut van de prognostische fame is de *counter* frame. Hierbij ontkracht de groep die de frame uitvoert, de

⁶⁶ Benford, 'Framing Processes' 611.

⁶⁷ Ibidem, 615.

beschuldigingen die zij ontvingen van de ‘vijandige’ groep.⁶⁸ Ten slotte is er de derde, en laatste, kernframe namelijk de motiverende frame. Deze frame omvat een: “call to arms” or rationale for engaging in ameliorative collective action’.⁶⁹ In andere woorden biedt deze frame de motivatie om in actie te komen en de oplossing, voorgesteld in de prognostische frame, uit te voeren. Binnen deze frame benadrukt Benford de aanwezigheid van vier algemene ‘vocabularies of motive’.⁷⁰ Deze vier categorieën van taalgebruik die bij de motiverende frame horen zijn het vocabulaire van ernst of noodzakelijkheid, van urgentie, van effectiviteit en van juistheid ofwel legitimatie. Dit geheel van taal dient dus ter motivatie van de actie die er ondernomen moet worden om het eerder aangewezen probleem op te lossen.

Kortom: de collectieve actie framing-theorie van Benford en Snow bestaat uit drie verschillende kerntaken. De diagnostische frame identificeert een probleem, de prognostische frame biedt daar een oplossing voor, tenslotte dient de motiverende frame ter motivatie en legitimatie van de actie die de oplossing vereist. Daarbij omvat elke kernframe een bijbehorende frame. De diagnostische frame gaat hand in hand met de *adversarial* frame waarin er een onderscheid wordt gemaakt tussen de in- en uit-groep. De prognostische frame gaat samen met de *counter* frame waarin de groep die de frame uitvoert, reageert op de beschuldigingen die ze ontving. Ten slotte zijn er de vier soorten van taalgebruik die bij de motiverende frame horen. Hoewel de collectieve actie framing-theorie van Benford en Snow uitgebreider is dan hier omschreven, richt dit onderzoek - vanwege het gelimiteerde aantal woorden - zich enkel op de drie kerntaken.

⁶⁸ Ibidem, 617.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Ibidem, 617.

Hoofdstuk 4: De Diagnostische Frame: een geschiedenis van slachtofferschap

In dit hoofdstuk staat de eerste kerntaak, namelijk de diagnostische frame, centraal. De belangrijkste vraag in dit hoofdstuk is daarom: werd er in de berichtgeving van de RTL M door journalisten en politici een probleem belicht? Zo ja, wie of wat werd er als schuldige van dit probleem aangewezen? Daarnaast is het de vraag of er naast de diagnostische frame ook sprake is van een *adversarial* frame? Werd er een onderscheid gemaakt tussen de in- en de uit-groep waarbij de goede aspecten van de in-groep en de slechte karakteristieken van de uit-groep benadrukt werden? De analyse binnen dit hoofdstuk toetst de theorie van de diagnostische frame aan de dertig bestudeerde, vertaalde transcripten, uitgezonden door de RTL M tussen 24 november 1993 en 6 april 1994. Allereerst laat de analyse zien welk probleem de sprekers van de RTL M belichtten. Vervolgens wordt er aandacht besteed aan het component van onrechtvaardigheid. Benford en Snow stellen namelijk dat het geïdentificeerde probleem binnen de diagnostische frame vaak aan een onrechtvaardige situatie uit het verleden of het heden relateert. Daarop volgt het antwoord op de vraag: wie wijzen de sprekers als schuldige van het probleem aan? Tenslotte komt de *adversarial* frame aan bod en wordt er gekeken naar het onderscheid tussen de in- en uit-groep die de sprekers op de RTL M radio maakten. In de conclusie van dit hoofdstuk worden de bevindingen uit het diagnostische deel van de analyse kort samengevat.

4.1 Probleemidentificatie: een periode van onrust

Allereerst belangrijk om te vermelden, is dat de bestudeerde radiouitzendingen plaatsvonden in een periode van extreme onrust. In 1990 viel de RPF, een militaire Tutsi organisatie, vanuit Oeganda Noord-Rwanda binnen. De burgeroorlog die hieruit resulteerde werd in 1993 door het tot stand komen van de Arusha vredesakkoorden beëindigd. De vredesakkoorden maakten echter geen einde aan het geweld. Er vonden nog dagelijks guerrilla aanvallen plaats waardoor er voornamelijk Hutu slachtoffers vielen.⁷¹

In deze tijden van extreme onrust speelde de RTL M radiozender een belangrijke rol met het aanwakkeren van angst voor RPF aanvallen op Hutu's. In de eerste plaatst deden ze dat door de onveilige situatie in de hoofdstad Kigali herhaaldelijk te benadrukken. Uitspraken als: 'There is a lack of security here in Kigali. (...) people say they spend sleepless nights. When you go to bed,

⁷¹ Straus, *The order of Genocide*, 98.

you start thinking that they will throw a grenade, a bullet to you or destroy your house.’⁷². Maar ook: ‘Is it not true that we are in a deadlock? If we are not in a deadlock, we could eat, sleep and be peacefull as before.’⁷³ en: ‘One would think Satan has invaded the place. The number of killers is going up tremendously.’⁷⁴ waren niet ongewoon. De angst die er in de periode van onrust heerste werd breed uitgemeten. De slaaploosheid, het tekort aan eten en het gebrek aan veiligheid werd keer op keer herhaald.

In de tweede plaats voerden de RTLM journalisten de angst op door de geweldsituatie tussen Tutsi daders en Hutu slachtoffers breed uit te meten. Dit geweld werd interessant genoeg door de journalisten tegelijkertijd ook uitgelicht door het in een lange traditie van Tutsi geweld te plaatsen. Er werden op de radio namelijk opvallend vaak verbanden gelegd tussen de hedendaagse moorden en de slachtoffers uit het verleden.

he saw the corpse of Bucyana (hutu slachtoffer) in a very bad shape. He was frightfully mangled.

(...) the last time they had seen such a dead body in their prefecture was long long ago. It was then the corpses of MP Kayuku who was killed by Inyenzis [kakerlakken; Tutsi’s] [...]. He told me that when Inyenzis killed Kayuku they disemboweled him and put stones in his belly.’⁷⁵

Ook de slachtofferrol, die tijdens de uitzendingen herhaaldelijk benadrukt werd, werd doorgetrokken naar het verleden. Op deze manier lieten de RTLM verslaggevers zien dat de hedendaagse onrechtvaardige, geweldssituatie wortelt uit een ver verleden van koloniale en Tutsi overheersing. Deze relatie met het verleden kwam ook naar voren in een gedicht, afkomstig van Assouman Niyonambaza, dat de zender op 14 januari uitzond.

Listen to what he said: “For a long time, you have been mistreating this unfortunate man.
Who, I know, never disobeys you,
I request you to be more lenient because you live in Rwanda”,
You refuse this proposal, proclaiming colonization and slavery.”⁷⁶

Later in het gedicht wordt duidelijk dat de poëet naar de onderdrukking van Hutu’s door zowel de koloniale macht als door Tutsi’s in de periode van de Belgische overheersing, verwijst. De constante herhaling van onrechtvaardigheid, onveilige situaties en gewelddadige incidenten tussen

⁷² Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0190, (02-04-1994).

⁷³ Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0295, (16-01-1994).

⁷⁴ Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0190, (02-04-94).

⁷⁵ Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0192, (03-04-94).

⁷⁶ Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0155, (14-01-1994).

Hutu slachtoffers en Tutsi daders wijst op een probleem identificatie als belangrijkste onderdeel van de eerste kerntaak van de *collectieve action frame*.

4.2 *Adversarial frame: leugenaars en kakkerlakken versus zij die de waarheid verkondigen*

Uit de voorgaande paragraaf werd duidelijk dat het probleem dat de RTLM journalisten identificeren, bestaat uit een onrechtvaardige geweld situatie die wortelt uit een ver verleden. De volgende vraag is echter: wie geven de sprekers op de RTLM radio precies de schuld van dit geweld? Uit de bestudeerde uitzendingen komen vier groepen aangewezen daders naar voren: de koloniale macht, de RPF, oppositionele politici en Tutsi's. Veruit de meest genoemde vijand op RTLM radio is echter de RPF, de militaire Tutsi groepering die twee jaar eerder vanaf Oeganda een militaire aanval op Noord-Rwanda organiseerde. RPF militairen noemen zich zelf *Inkontanyi*, wat strijders betekent. Radio RTLM neemt deze term over en duidt de RPF bijna uitsluitend als *Inkontanyi* aan. Het overgrote deel van de bestudeerde transcripten bevat waarschuwingen over de doelen van de RPF organisatie. Ook deelde de RTLM informatie en tips over de precieze locaties van de groepering. Zo waarschuwt de hoofdeditor van de RTLM Gaspard Gahigi op 14 maart: 'I urge you, people of Biryogi, who are listening to us, to remain vigilant. Be advised that a weevil has crept into your midst. Be advised that you have been infiltrated'.⁷⁷ Gahigi doelt met deze woorden op een infiltratie van RPF strijders die zich in Biryogo zouden schuil houden. Daarnaast verwijst RTLM herhaaldelijk naar de doelen en plannen van de RPF. Deze plannen variëren van het overnemen van de macht in Rwanda, het plegen van wraak, het doden van Hutu's of het voeren van een etnische oorlog. RTLM verslaggever Kantano Habimana doet hier de volgende drie uitspraken over. De eerste uitspraak gaat in op de bloeddorstige plannen van de RPF:

MRND [regeringspartij van president Habiryama] has no doubt that those criminal acts are part of RPF wicked plans consisting of shedding blood of innocent people and botching the transnational institutions mentioned by Arusha accords [vredesakkoord 1993].⁷⁸

In andere woorden, stelt Habimana dat niet hijzelf, maar de regeringspartij geen enkele twijfel heeft over de gewelddadige plannen van de RPF. In het tweede citaat voegt hij daar nog aan toe dat de RPF het bovendien voornamelijk op Hutu's gemunt heeft: 'They [RPF] want to kill important people in this country and wipe them out, especially Hutus.'⁷⁹ Habimana stelt dus dat de RPF van

⁷⁷ Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0340, (14-03-94).

⁷⁸ Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0168, (16-03-94).

⁷⁹ Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0168, (16-03-94).

plan is alle belangrijke mensen, en dan met name Hutu's te vermoorden. In de derde uitspraak doet hij daar echter nog een schepje boven op en stelt hij: 'They [RPF] only want to wipe out people in order to rule Rwanda, to enslave people and colonize it.'⁸⁰ Interessant genoeg lijkt Habimana in deze derde uitspraak de doelen van de RPF te relateren aan gebeurtenissen uit het verleden. De toekomstige plannen van de RPF lijken een exacte kopie van de historische periode waarin Hutu's onder het koloniale regime gedwongen werden onbetaald corvee arbeid te doen. Impliciet verwijst Habimana hier daarom ook naar zowel de koloniale macht als naar de Tutsi's die het koloniale regime van ongelijkheid en onderdrukking uitvoerden.

De stap van het hedendaagse geweld van de RPF en het historische geweld van de Tutsi's werd tijdens RTLM uitzendingen vaker gemaakt. Zo stelde Mathieu Ndirumpatse, voorzitter van de regeringpartij van president Habyarimana (MRND), dat men om de hedendaagse situatie te begrijpen vooral naar het verleden moet kijken. 'I want us to cast a glance at the past and learn a lesson.'⁸¹ Deze lessen bestaan vooral uit een benadrukking van de onrechtvaardigheid die Hutu's in het verleden hebben moeten doorstaan. En belangrijker nog; wie de schuldigen daarvan waren. De les uit het verleden die Ndirumpatse zijn luisteraars wilt mee geven wordt daarom vooral gekleurd door een *adversial* frame. De voorzitter wijst nadrukkelijk op de verschillen in de Rwandese bevolking: 'you end up believing all peoples are the same whereas they are not cousins.'⁸² Met deze uitspraak lijkt Ndirumpatse de rassenscheiding tussen Hutu en Tutsi te willen benadrukken; wij zijn geen familie. Vervolgens wijst de MRND voorzitter op het historische verschil tussen beide groeperingen waar 'some people were oppressed and exploited by others, they were flogged while others lived in slavery'.⁸³ Door de onderdrukking van de Hutu bevolking te benadrukken maakt Ndirumpatse een duidelijk onderscheid tussen de in- en uit-groep. De grens tussen de slachtoffers aan de ene kant, en de daders aan de andere kant werd hierdoor geïntensiveerd.

Tegelijkertijd werd de grens tussen de militaire Tutsi organisatie RPF en de Tutsi's in het algemeen kleiner. Het RPF geweld en Tutsi geweld lijken synoniemen te zijn geworden, onder andere omdat de RTLM bij een groot deel van de hedendaagse geweldsincidenten terug verwees naar geweld uit het verleden. Daarbij werden Tutsi's middels een *adversial* frame, net als de RPF, consequent in de uit-groep geplaatst. Het onderscheid tussen Hutu's en Tutsi's werd niet alleen benadrukt vanuit een frame van onrechtvaardigheid maar ook middels dehumanisatie. Ofwel ontmenselijking. Tutsi's werden namelijk zowel door RTLM journalisten als politici van tijd tot tijd als *Inyenzi* (kakerlakken) aangeduid. Interessant genoeg blijken beide begrippen, *Inyenzi* en

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Ibidem.

⁸³ Ibidem.

Inkotanyi door elkaar te lopen. Beide woorden werden door elkaar en in combinatie met elkaar gebruikt. Zo duidt RTLM journalist Kantano Habimana tot aan vlak voor de genocide de RPF rebellen een aantal keer als *Inyenzi-Inkotanyi* aan.⁸⁴

De *adversial* frame, die het onderscheid tussen de zogenaamde in- en uit-groep uitvergroot, blijkt in het discours van RTLM dus veel voor te komen. De in-groep, de RTLM en haar Hutu achterban, zijn de onderdrukte slachtoffers van onrechtvaardig geweld. De RTLM benadrukt daarbij herhaaldelijk de moedige pogingen van de radio om de waarheid, en niets anders dan de waarheid te verkondigen.⁸⁵ De uit-groep zijn daarom niet alleen kakkerlakken, maar ook onrechtvaardige geweldplegers en aanhangers van het onrechtvaardig regime uit het verleden. Het zijn ook consistente leugenaars.⁸⁶ Ngirumpatse voorzitter van de regeringspartij spreekt herhaaldelijk over deze grote groep leugenaars en vraagt zich af: 'Are today's liars those of 1960's?'⁸⁷ Opmerkelijk is dan ook dat er opnieuw naar het verleden verwezen wordt. Hedendaagse leugens werden herhaaldelijk gekoppeld aan historische leugens.⁸⁸

4.3 Conclusie: aanwezigheid diagnostische frame

Al met al lijken alle componenten van de diagnostische frame aanwezig in het discours uitgezonden op RTLM. Het geïdentificeerde probleem was de geweldsituatie waar de Hutu's tijdens en na de burgeroorlog onder leden. Er werd daarbij tegelijkertijd een onrechtvaardigheidsframe uitgevoerd die dit geweld relateerde aan het geweld, de onderdrukking en "de slavernij" van decennia eerder. Het is hierom dat de RTLM naast de RPF ook de Tutsi's en zelfs de koloniale machthebbers van decennia eerder, impliciet als schuldige aanwees. De RPF was schuldig aan het contemporaine geweld maar leek tegelijkertijd ook beschuldigd te worden van een voortzetting van al eerder plaatsgevonden Tutsi geweld. Hierdoor vervaagde het onderscheid tussen de Tutsi burger en de RPF strijders. Hoewel de RPF explicieter als vijand aangewezen werd, lijken beiden groepen schuldig te worden bevonden aan het onrecht dat Hutu's werd aangedaan. Daarbij werden Tutsi's middels de *adversial* frame buiten de in-groep geplaatst. Het onderscheid tussen Hutu en Tutsi, in- en uit-groep, was een onderscheid in slachtoffer versus dader, mens versus kakkerlak, en waarheidsvertellers versus leugenaars.

⁸⁴ Onder andere: Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0142, (29-11-1993), en Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0143, (6-12-1993).

⁸⁵ Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0295, (16-01-994).

⁸⁶ Ibidem.

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ Ibidem.

Hoofdstuk 5: De prognostische frame: militaire versus politieke oplossingen

Nu de aanwezigheid van de diagnostische frame vastgesteld is, gaat dit hoofdstuk in op de tweede kerntaak; de prognostische frame. De volgende vraag is daarom: Bood de RTLTM ook een oplossing voor het geïdentificeerde probleem van geweld en onrechtvaardigheid? In andere woorden, spraken de politici en verslaggevers op RTLTM ook over een uitweg? Werd er misschien een politieke of een maatschappelijke oplossing naar voren geschoven? Was de oplossing vaak vreedzaam of juist militair van aard? En interessanter nog, zijn er expliciete aanwijzingen te vinden waarin de RTLTM, als wijze van oplossing, aanzet tot het massale geweld wat later plaats zou vinden?

In dit hoofdstuk zullen allereerst de verschillende oplossingen die in de discours van de RTLTM naar voren komen, uiteen gezet worden. Vervolgens wordt er uit de analyse duidelijk of er sprake is van een eenduidige oplossing of niet. Daarnaast zal duidelijk worden of er in de dertig bestudeerde transcripten bewijs is van een expliciete aanzetting tot genocidaal geweld. Ten slotte is er aandacht voor de *counter* frame. De frame waarin de uitvoerders van de collectieve actie frame beschuldigingen aan eigen adres ontkrachten.

5.1 De oplossing: vreedzaam of militair?

Wat betreft het bieden van een oplossing voor het geïdentificeerde probleem valt er in de discours van de RTLTM een duidelijke tweedeling te detecteren. Twee verschillende soorten oplossingen komen naar voren; een militaire en een vreedzame. Wanneer het op oplossingen aankomt staan politici en RTLTM werknemers dan ook recht tegenover elkaar. De parlementaire politici spreken over vreedzame, politieke oplossingen. Zij benadrukken het belang van goede communicatie, politieke samenwerking en parlementaire oplossingen om de vrede en veiligheid te bevorderen.⁸⁹ Minister André Ntagerura stelt bijvoorbeeld dat de oplossing voor de gewelddadige situatie in Rwanda in de regering ligt. En dat de problemen daarom moeten worden opgelost door de regering.⁹⁰ Journalisten, verslaggevers en presentatoren van de RTLTM radio spreken daarentegen over radicalere en gewelddadigere oplossingen. Zo stelt RTLTM presentator Noël Kantano op 14 januari 1994 een gewelddadige oplossing voor: 'Fight the enemy, you have taken up the hatchet.'⁹¹ Kantano moedigt, in andere woorden, aan om de vijand te bestrijden. Neem de strijdbijl in handen. Een paar maanden later stelt Valérie Bemeriki op 16 maart 1994: 'We shall be behind our army and, if need be, we shall take up any weapon, spears, bows.'⁹² Mocht het noodzakelijk zijn, stelt Bemeriki, zullen we allemaal onze wapens oppakken en ons leger bijstaan. Daar voegt ze nog een dreigement achteraan waarin ze stelt dat de 'they [RPF] might one day have to account for those actions'.⁹³ Of te wel, eens zullen ze misschien moeten boeten voor hun acties.

Daarbij spreken de RTLTM radiomakers naar aanleiding van de gedetecteerde problemen veelal over de noodzaak de bevolking militair te mobiliseren.⁹⁴ Deze oplossing volgt echter bijna uitsluitend na waarschuwingen in de trant van: mocht de RPF de vrede blijven verstoren dan 'the population will be forced into becoming soldiers'.⁹⁵ Oplossingen geboden door de RTLTM presentatoren kwamen daarom vooral in de vorm van dreigementen. Zo waarschuwt presentator Noël Hitimana op 15 januari: 'they [RPF] will not understand what will happen. Let us listen to Mugenzi [voorzitter regeringspartij MRND] who is going to disclose to us those who will be struck with misfortune.'⁹⁶ Ook de in dit onderzoek al eerder geciteerde poëet Assouman Niyonambaza waarschuwde zijn vijand:

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ Archief Rwanda file, RTLTM transcript tape number: 0155, (15-01-1994)

⁹² Archief Rwanda file, RTLTM transcript tape number: 0166, (16-03-1994).

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ Archief Rwanda file, RTLTM transcript tape number: 0155, (15-01-1994) en Archief Rwanda file, RTLTM transcript tape number: 0166, (16-03-1994).

⁹⁵ Archief Rwanda file, RTLTM transcript tape number: 0155, (15-01-1994).

⁹⁶ Ibidem.

If you do not heed my advice,
What you call cries of joy will become cries of misfortune,
What you call peace will engender conflict,
[...]
And if you manage to survive, you would have left a poor inheritance to your folks.⁹⁷

Aan de andere kant laat de RTLM politici aan het woord die over gematigde oplossingen spreken. Voorzitter van de regeringspartij MRND Mathieu Ndirumapatse schuift, na een uitbundige speech over de problematiek in Rwanda, een vreedzame oplossing naar voren. Hij stelt voor dat mensen in plaats van elkaar te vermoorden, beter samen de tijd kunnen nemen om hun verschillen te bespreken.⁹⁸ Al met al speelt de prognostische frame binnen het discours van RTLM een centrale rol; er wordt niet alleen een probleem geïdentificeerd, er worden ook oplossingen geboden. De oplossing is echter niet eenduidig. Politici sturen aan op een vreedzame uitweg. De radiomakers van de RTLM achtten echter een militaire oplossing noodzakelijk.

5.2 Counter frame: het verwerpen van kritiek

Volgens Benford en Snow leidt de aanwezigheid van diagnostische en prognostische frames binnen het discours van een bepaalde groep onvermijdelijk tot kritiek van de groep die *geframed* wordt. Dit resulteert vervolgens in, wat Benford en Snow een *framingcontest* noemen. Binnen deze *contest* doen beide groepen een poging de aanval op de eigen groep te ondermijnen en tegelijkertijd de eigen frames te versterken.⁹⁹ Deze *counter* frames namen een prominente plaats in beslag in het discours van de RTLM radio. Kritiek die de zender ontving, werd veelal tijdens de uitzendingen expliciet verweerd.

Zo verweerde RTLM journalist Kantano zich op 6 januari tegen het verwijt dat hij Tutsi's haat. 'I don't hate the Tutsi! [...] Why would I hate the Tutsi? The only misunderstanding was that the *Inkotanyi* (RPF) bombed us. [...] There is no reason anymore to hate them.'¹⁰⁰ Beschuldigingen van onder andere Tutsi haat, werden op de RTLM uitgebreid besproken. Het journalistieke platform lijkt kritiek te omhelzen en er de juiste draai aan te geven. In een uitzending op 9 december 1993 las Kantano brieven van critici voor, die hem er persoonlijk van beschuldigden de belangen van de

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0295, (16 -01-1994).

⁹⁹ Benford, 'Framing Processes', 626.

¹⁰⁰ Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0045, (06-01-1994).

regeringspartij te verdedigen.¹⁰¹ Kantano verweerde zichzelf en stelde: ‘I did not come here to defend M.R.N.D. interests [regeringspartij]. [...] The problem is that I do not believe in the words attributed by the Inkotanyi to the M.R.N.D. They lay mines and the M.R.N.D. is blamed’.¹⁰² De woorden van Kantano zijn een goed voorbeeld van hoe een *counter* frame niet alleen verweerde maar tegelijkertijd ook kritiek uit. Op deze manier werd de ontvangen kritiek handig ingezet om opnieuw de eigen frame, ditmaal jegens de RPF, te versterken.

Naast de weerlegging van persoonlijke aanvallen, zette de radiozender *counter* frames in om de kritiek op RTLTM zelf te bestrijden. Op 6 januari 1994 stelde RTLTM journalist Tito Rutaremara het volgende: ‘So, those who think that our radio stations that [ed. will put] people at odds with others will be amazed. You’ll find out that you were wrong. At the end, it will prove to be the mediator of people.’¹⁰³ Door de RTLTM te verdedigen tegen critici, versterkte Rutaremara hier het imago van RTLTM. Behalve een *counter* frame bevatten deze woorden daarom tegelijkertijd ook *adversarial* frame. De goede karaktereigenschappen van de in-groep, in dit geval de RTLTM, werden benadrukt en afgezet tegen de foutieve veronderstellingen van de uit-groep.

5.3 Conclusie: de aanwezigheid van de prognostische frame

Kort samengevat maakt de analyse duidelijk dat de prognostische frame aanwezig is in het discours van de RTLTM. Belangrijk om op te merken is echter wel dat er in de retoriek van de RTLTM geen eenduidige oplossing naar voren komt. Het handjevol RTLTM journalisten scharen zich vrij eensgezind achter een oplossing van *counter* geweld. Zij stellen dat wanneer de RPF de vredesakkoorden blijft ondermijnen, de enige oplossing van militaire aard zal zijn. Politici, aan het woord op RTLTM, zijn genuanceerder. Zij verwijzen naar communicatieve en vreedzame oplossingen voor de onveilige situatie in Rwanda. Daarnaast vinden er verschillende *counter* frames plaats. Ontvangen kritiek aan het adres van zowel de journalisten als de radiozender zelf werden op een effectieve manier verdedigd en omgezet in *counter*- en *adversarial* frames.

¹⁰¹ Archief Rwanda file, RTLTM transcript tape number: 0146, (9-12-1993).

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Archief Rwanda file, RTLTM transcript tape number: 0045, (06-01-1994).

Hoofdstuk 6: De motiverende frame: de noodzakelijke wraak

Tot slotte rest de vraag: is er in het discours van de RTLM radio ook een motiverende frame aanwezig? Oftewel, bieden de sprekers op de radiozender ook een rationeel gedachtegoed om haar luisteraars te motiveren de actie te ondernemen die nodig is om de oplossing, geboden in de prognostische frame, uit te voeren. Een attribuut van deze frame bestaat volgens de framing-theorie van Benford en Snow uit vier categorieën van vocabulaire. Deze vier soorten taalgebruik bestaan uit de algemene categorieën ernst, urgentie, effectiviteit en legitimatie.¹⁰⁴

In dit hoofdstuk staat deze motiverende frame met het attribuut van vierdelig, motiverend taalgebruik centraal. Omdat het motiverende vocabulaire uit vier categorieën bestaat, is dit hoofdstuk ook in vier delen opgedeeld. Elk deel omvat een algemene categorie van motiverend taalgebruik. Hoewel de geboden oplossing niet eenduidig was, richt dit hoofdstuk zich alleen op de motivatie voor de oplossing geboden door de RTLM verslaggevers. Deze militaire of gewelddadige oplossing vraagt namelijk om collectieve actie. Een handeling die gemotiveerd moet worden. De vreedzame oplossing van politici vraagt haar burgers in wezen juist om geen actie te ondernemen en stelt dat de politiek het van bovenaf moet oplossen. Aangezien de luisteraars in deze politieke oplossing eigenlijk geen rol spelen, ontbreekt het de politici ook aan motiverend taalgebruik. Hoewel dit hoofdstuk enkel op de oplossing van de RTLM journalisten focust, betekent dit niet dat deze frame geen politieke lading heeft. In de eerdere hoofdstukken over Rwanda en de radio is namelijk naar voren gekomen dat de RTLM en de regeringspartij nauw verbonden waren middels zowel financiële als sociale banden.

6.1 *De ernst: een onveilige geweldsituatie*

Middels het algemene vocabulaire van ernst benadrukken de uitvoerders van de collectieve actie frame de intensiteit van het probleem.¹⁰⁵ Hiermee maken de sprekers duidelijk hoe noodzakelijk het is om collectieve actie te ondernemen. In het geval van de RTLM komt de aanwezigheid van het algemene vocabulaire van ernst overeen met de diagnostische frame; de ernst van de situatie wordt benadrukt. Enkele dagen voor de uitbraak van het massale moorden, spreekt RTLM presentator

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Benford, 'Framing Processes', 617.

Kantano Habimana dan ook nogmaals over de zorgelijke situatie voor Hutu's in Rwanda. Zo stelt de presentator op 2 april 1994 dat 'People are crying and calling for help from everywhere'¹⁰⁶. Met uitspraken als deze over het leed van de Hutu bevolking wordt de ernst van de situatie benadrukt. De noodzakelijkheid om in actie komen, in te grijpen, en een gewelddadige oplossing in stand te brengen wordt hierdoor groter.

Daarnaast werd, net als in de diagnostische frame, de ernst van de situatie benadrukt door gewelddadige incidenten tussen Tutsi daders en Hutu slachtoffers uit te lichten. Op 1 april sprak presentatrice Valérie Bemeriki met de hoofdverantwoordelijke van de Rwandese provincie Ruganda genaamd Martin Gatabazi over de verslechterende situatie in zijn provincie. Gatabazi sprak vervolgens over verschillende geweldsincidenten, waaronder de executie van Hutu's met tuingereedschap door RPF leden.

you also heard that the R.P.F. is searching for deserters in order to kill them with worn-out hoes. Thus, thirty-two Hutu deserters, including four non-commissioned officers, were found on 31 March 1994. They had been executed with worn-out hoes on 1st April.¹⁰⁷

Uitspraken als deze, waarin geweld gepleegd jegens Hutu's aan bod komt, illustreerde de ernst van het probleem. Tegelijkertijd is het mogelijk dat dergelijke uitspraken dienden ter motivatie van gezamenlijke actie die ondernomen moest worden om de voorgestelde oplossing in stand te brengen. Immers hoe ernstiger het probleem, des te noodzakelijker de actie.

6.2 *De urgentie: to kill or to be killed*

Ten tweede is het voor de uitvoerders van de collectieve actie frame noodzakelijk om de urgentie van de oplossing duidelijk te maken. Duidelijk moet worden waarom de actie nu, of in ieder geval zo snel mogelijk, noodzakelijk is.¹⁰⁸ In het geval van het discours op RTLTM lijkt de urgentie te schuilen in een filosofie van *to kill or to be killed*. Zo werd er gesproken over zogenaamde dodenlijsten waarin Tutsi's hun beoogde, toekomstige Hutu slachtoffers opsomden: 'to be honest with you, even though it sounds frightening, these lists exist; they have been drawn up and shall be used even if not at the time of the killing; people dying and being buried'.¹⁰⁹ RTLTM journalisten Kantano Habimana en Noël Hitimana spraken herhaaldelijk over deze dodenlijsten waardoor de

¹⁰⁶ Archief Rwanda file, RTLTM transcript tape number: 0190, (02-04-1994).

¹⁰⁷ Archief Rwanda file, RTLTM transcript tape number: 0194, (03-04-1994).

¹⁰⁸ Benford, 'Framing Processes', 618.

¹⁰⁹ Archief Rwanda file, RTLTM transcript tape number: 0180, (23-03-1994).

indruk werd gewekt dat eigenlijk niemand meer van veiligheid verzekerd was. Een oplossing was dus urgent aan de orde.

Daarnaast gebruikte radio RTLM metaforen om de urgentie aan de kaak te stellen. Journalist Noël Hitimana vergeleek daarom de situatie in Rwanda met een gevaarlijke tunnel: ‘We are at a very dangerous turning point. [...] We are in a dangerous tunnel, hm!’¹¹⁰ Het spreken over keerpunten en tunnels maakte duidelijk dat een collectieve actie, zoals het organiseren van een militaire counter aanval, zo snel mogelijk georganiseerd moest worden. De urgentie van de voorgestelde oplossing, komt dus naar voren uit de discours over *to kill or to be killed*. Dodenlijsten, gevaarlijke tunnels en keerpunten maken duidelijk dat collectieve actie om tot de oplossing te komen urgent is.

6.3 De effectiviteit: De wraak

Ten derde is het van belang dat de groep die de frame uitvoert, haar luisteraars overtuigt van de effectiviteit van de gezamenlijke actie die noodzakelijk is voor de oplossing.¹¹¹ In andere woorden, de doeltreffendheid van de actie moet duidelijk worden. De vraag is dan echter: Wat is precies het doel? De gewelddadige oplossing geboden door RTLM journalisten doelen logischerwijs op het herstellen van de vrede in Rwanda. Het geconstateerde probleem is immers de onveilige situatie. In het taalgebruik van de RTLM journalisten is echter weinig sprake van een dergelijke doeltreffendheid van een gewelddadige oplossing. In de bestudeerde radio transcripten wordt er namelijk nauwelijks gesproken over het doel of het effect van het een militaire of een gewelddadige oplossing. Het beoogde resultaat dat wel nadrukkelijk naar voren lijkt te komen is dat van wraak.

Herhaaldelijk wordt er gesproken over de wens dat ‘zij’, soms de RPF soms alle Tutsi’s, door ongeluk getroffen zullen worden.¹¹² ‘They will be struck by misfortune, they will be struck by misfortune, they will indeed be struck by misfortune.’¹¹³ sprak RTLM journalist Noël Hitimana op de dag dat de genocide uitbrak. Al met al met werd de effectiviteit van de oplossing om geweld te plegen en zo het probleem van onveiligheid op te lossen nauwelijks besproken. Wel lijkt de oplossing effect te hebben op de onrechtvaardigheidsframe die in de diagnostische frame naar voren kwam. De onrechtvaardigheid die de Hutu’s is aangedaan zal door middel van wraak effectief opgelost worden.

¹¹⁰ Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0155, (15-01-994)

¹¹¹ Benford, ‘Framing processes’, 618.

¹¹² Archief Rwanda file, RTLM transcript tape number: 0122, (06-04-1994).

¹¹³ Ibidem.

6.4 De legitimatie: een geschiedenis van onrechtvaardigheid

Ten slotte moet de collectieve actie gelegitimeerd worden. De vraag is niet langer waarom het noodzakelijk is om in actie te komen maar wat hen het recht geeft om die actie te ondernemen. Deze legitimatie komt het duidelijkst naar voren in de woorden van RTLTM journalist Noël Hitimana op 6 april 1994. De dag waarop het vliegtuig van president Habyarimana neergeschoten werd. En de dag waarop de genocide uitbrak. Hitimana riep op deze woensdagmorgen zijn luisteraars op om in actie te komen.

However, they themselves are being struck by misfortune at this moment, at this very minute, at this hour, at this moment I am talking to you! [...] Look in the woods of Mburabuturo, look carefully, see whether there are no Inyenzi [kakkerlakken] inside. Look carefully, check, see whether there are no Inyenzi inside...¹¹⁴

Deze oproep aan zijn luisteraars om op zoek te gaan naar Tutsi's wordt een paar regels eerder op veelzeggende wijze gelegitimeerd. De legitimatie van Hitimana om de aanval op de Tutsi in te zetten rust opnieuw op wraak; de Tutsi's hebben het verdiend. Alle onrechtvaardigheid die de Hutu's door de Tutsi's is aangedaan, legitimeert simpelweg wraak. Hitimana stelt namelijk: 'And you have clearly heard that those who desired it, those who desired and provoked it, are themselves being struck by misfortune, they themselves are being struck by misfortune'.¹¹⁵ Met andere woorden zullen zij, die ons constant ongeluk hebben gebracht nu eindelijk zelf dit ongeluk ervaren. Deze woorden legitimeren en motiveren tegelijkertijd de collectieve actie noodzakelijk om het probleem op te lossen.

6.5 Conclusie: de motiverende frame

Kortom, de vier soorten van vocabulaire in hun algemeenheid in verschillende mate terug in de discours op de RTLTM. De journalisten gebruikten taalgebruik van ernst, urgentie, effectiviteit en legitimiteit om hun luisteraars te motiveren in actie te komen. Het vocabulaire van ernst was al eerder aan bod gekomen tijdens de diagnostische frame. Tijdens beide frames werd de ernst van de situatie belicht. Het vocabulaire van urgentie is terug te vinden in het veel gebruikte discours van de RTLTM waarin er een gedachtegoed van *to kill or to be killed* gecreëerd werd. De urgentie van de oplossing was zo hoog dat als er geen actie ondernomen zou worden, je het waarschijnlijk zelf niet zou overleven. Het vocabulaire van effectiviteit en legitimatie zijn beide zeer interessant omdat ze

¹¹⁴ Ibidem.

¹¹⁵ Ibidem.

laten zien dat de onrechtvaardigheidsframe, zoals staat beschreven in de diagnostische frame, als een rode lijn door het discours van de RTLTM loopt. Er werd niet gesproken over een vredelievend doel dat het geweld zou bereiken. Daarentegen zou het geweld een wrekend effect hebben. Dit slachtoffersperspectief fungeerde tegelijkertijd ook ter legitimatie. De Tutsi's verdiende het om eindelijk gewraakt te worden voor al het leed dat zij de Hutu's hadden aangedaan.

Conclusie

De analyse van de transcripten van de RTLTM radio-uitzendingen in de aanloop naar de Rwandese genocide wijst uit dat het discours uitgezonden tussen 24 november 1993 en 6 april 1994 voldoet aan de collectieve actie framing-theorie van Benford en Snow. De framing analyse wijst daarmee uit dat de radio haar luisteraars aan de hand van drie verschillende framing technieken motiveerde

om deel te nemen aan het massale moorden. Hiermee bewijst dit onderzoek dat de aanwezigheid van framing op de RTL radio gerelateerd kan worden aan de beweging die leidde tot de genocide. Duidelijk is namelijk dat de RTL journalisten hun luisteraars motiveerden geweld te plegen als oplossing voor het benadrukte probleem. De rol van de radio blijkt daarom van motiverende aard te zijn. Het feit dat alle drie de componenten van de collectie actie framing-theorie aanwezig zijn in het discours van de RTL wijst namelijk uit dat de radio haar luisteraars motiveerde deel te nemen aan de oplossing voor het collectieve probleem. Dat deze oplossing deels militair en gewelddadig was heeft zonder twijfel een rol gespeeld tijdens de uitbraak van de genocide.

Vanwege het korte tijdsbestek en het gelimiteerde aantal woorden beperkt de bovenstaande analyse zich echter slechts tot een deel van de framing-theorie die Benford en Snow uiteen hebben gezet. De analyse richt zich enkel op de drie kerntaken van *collectieve action framing*, en laat andere belangrijke attributen van framing zoals *master framing* en framing resonantie in dit onderzoek buiten beschouwing. Daarbij focust deze analyse maar op één casus van conflict. Verder onderzoek zou zich moeten richten op de aanwezigheid van de kerntaken van collectieve actie frames aan de vooravond van andere conflicten en genocides. Zoals de genocides in Indonesië (1965-1966) Cambodja (1975-1979), Joegoslavië (1985-1995). Dergelijk onderzoek is van belang omdat er, wanneer er sprake is een wetmatigheid, en er aan elk incident van massaal geweld framing vooraf gaat, er preventief gehandeld kan worden. Vanwege de limitaties aan de gehanteerde framing-theorie en het feit dat dit onderzoek zich maar op een casus richt, is dit onderzoek niet in staat om conclusies te trekken over het verband tussen de inzet van collectieve actie framing-technieken en gewelddadig conflict.

Wel laat het onderzoek zien wat voor rol het discours van de RTL radio in de aanloop naar de Rwandese genocide heeft gespeeld. Uit de analyse van de RTL discours aan de hand van de inzet van de driedelige framing blijkt namelijk dat RTL journalisten een collectieve, gewelddadige actie, zowel aangemoedigd als gelegitimeerd hebben. Uit de eerste, diagnostische kerntaak bleek het probleem in zowel de contemporaine onveilige geweldssituatie als in de geschiedenis van onrechtvaardigheid te schuilen. Belangrijk is daarom dat de diagnostische frame in het discours van de RTL niet alleen het geweld van 1994 betreft maar ook geweldincidenten van de afgelopen decennia erbij betreft. Deze belangrijke rol van het verleden, van de geschiedenis van onrechtvaardigheid die Tutsi's Hutu's hebben aangedaan, speelt ook bij het aanwijzen van een schuldige een uiterst belangrijke rol. Er worden daarom twee schuldige groepen aangewezen; de RPF is schuldig aan het contemporaine geweld maar de Tutsi's in het algemeen zijn schuldig aan de onrechtvaardigheid uit het verleden. Hierdoor vervaagd het verschil tussen de militaire RPF en de Tutsi burger.

De RTLTM journalisten blijken niet alleen een probleem aan te wijzen; er wordt ook veelvuldig over een oplossing gesproken. In het discours uitgezonden op RTLTM is er echter sprake van een prognostische tweedeling. RTLTM journalisten scharen zich vrij eensgezind achter een gewelddadige of militaire oplossing. Politici blijken voorzichter en spreken uitsluitend over vreedzame communicatieve oplossingen. Interessant genoeg profileert de RTLTM haar militaire oplossing uitsluitend als counter geweld. Gewelddadige oplossingen worden als waarschuwingen aan het adres van de RPF geformuleerd. Enkel als de RPF zich niet gauw overgeeft, is het tijd om de wapen in handen te nemen. Uit de bestudeerde transcripten lijkt de prognostische frame dan ook vooral gericht op de RPF. Toch blijkt uit het laatste transcript, vlak na de assignatie van de president, waarin Hitimana zijn luisteraars oproept op zoek te gaan naar kakkerlakken, dat zijn waarschuwingen voor alle Tutsi's inclusief de RPF gold.

Uit de analyse van de motiverende frame wordt uiteindelijk duidelijk dat de onrechtvaardigheidsframe, met haar historische wortels, een grote rol speelt in de gehele collectieve actie frame. De noodzaak om in actie te komen, het probleem uit de diagnostische frame op te lossen en de oplossing uit de prognostische frame uit te voeren, wordt namelijk grotendeels gemotiveerd door deze geschiedenis van onrechtvaardigheid. De analyse laat zien dat de RTLTM journalisten de contemporaine problematiek van de onveilige geweldsituatie veroorzaakt door de RPF, doortrekken naar een verleden van onrechtvaardigheid aan de hand van Tutsi overheersing en geweld. Belangrijk is dat daardoor de lijn tussen de RPF en de Tutsi burgers steeds smaller werd. Hierdoor werd het verschil tussen de schuldigheid van de RPF en de schuld van de Tutsi's kleiner. Het duidelijkste voorbeeld hiervan was het door elkaar heen gebruiken van het woord *Inyenzi* (kakkerlak: Tutsi's), en *Inkotanyi* (strijders: RPF). Het gevolg hiervan was dat de militaire oplossing, geboden door de RTLTM journalisten, zich niet eenduidig tegen de RPF richtte. Ook tegen de *Inyenzi* moest gewelddadig worden opgetreden. In de motiverende frame werd dit geweld gemotiveerd door middel van wraak. Het geweld wat de Tutsi's de Hutu's zowel in het verleden als in het heden hebben aangedaan moest bestraft worden. Uit deze analyse blijkt daarom dat de rode draad door alle drie de kerntaken van de *collectieve action frame* het attribuut van de onrechtvaardigheidsframe is. Zowel het probleem als de oplossing, als de motivatie werden onderbouwd aan de hand van een onrechtvaardigheidsframe uit het verleden.

Door de aanwezigheid van alle drie de kerntaken inclusief hun attributen, is er duidelijk sprake geweest van een collectieve actie frame. De RTLTM journalisten, zowel sociaal als economische gesponsord door de staat, hebben middels diagnostische, prognostische en motiverende frames een collectieve actie gemotiveerd. De actie die de RTLTM journalisten zowel motiveerde als legitimeerde betrof *counter* geweld tegen de vijand. De uiteindelijke actie, van *counter* geweld, richt zich, vanwege een onrechtvaardigheidsframe uit het verleden zowel op de

RPF als op de Tutsi's als bevolkingsgroep. De collectieve actie die uiteindelijk plaatst vond, veranderde honderdduizenden burgers in moordenaars en resulteerde in de dood van bijna een miljoen burgers. Daarmee bevestigt dit onderzoek de rol van de RTLM radio in de aanloop naar de genocide, zoals onder andere gesteld door communicatiewetenschappers Kellow en Steeves in het onderzoek *The Role of Radio in the Rwandan Genocide*. Socioloog Straus zet zich in zijn essay *Rwanda and RTLM Radio Media Effects* af tegen de grote hoeveelheid verantwoordelijkheid die de RTLM radio in het wetenschappelijke debat toegeschreven krijgt. Dit onderzoek bewijst echter opnieuw dat deze toeschrijving terecht is. Uit dit onderzoek wordt namelijk duidelijk dat de radio verantwoordelijk is voor de motivatie van een collectieve actie van geweldpleging, aan de hand van de drie verschillende kerntaken van collectieve actie framing.

Literatuurlijst

Baisley, Elizabeth, 'Genocide and constructions of Hutu and Tutsi in radio propaganda' *Race & Class* 55 (2014) 3, 38-59.

Borah, Porismita, 'Conceptual Issues in Framing Theory: A Systematic Examination of a Decade's Literature' *Journal of Communication* 61 (2011), 246-263.

Brown, Gillian en George Yule, *Discourse analysis* (Cambridge 1983).

Chrétien, Jean-Pierre, *Rwanda: les médias du génocide* (Parijs 1995).

Freyer, Jake, *Archief Rwanda file*. Geraadpleegd op 8-03-2017, <http://www.rwandafile.com/>.

Goffman, Erving, *Frame analysis: An essay on the organization of experience* (Cambridge 1974).

Hehir, Aiden, *Humanitarian Intervention* (London 2010).

Jones, Adam, *Genocide. A Comprehensive Introduction* (2e druk; Oxon 2011).

Kellow, Christine en Leslie Steeves, 'The role of radio in the Rwandan genocide' *Journal of Communication* 48, (1998) 3, 107-128.

Mamdani, Mahmood, *When Victims Become Killers. Colonialism, Nativism, and the Genocide in Rwanda* (New Jersey 2001).

Newbury, Catherine, 'Ethnicity and the Politics of History in Rwanda', *Africa Today* 45 (1998) 1, 7-24.

Quigley, John, *The Genocide Convention: An International Law Analysis* (London 2006).

Roozen, Brittnea en Hillary C. Schulman 'Tuning in to the RTL: Tracking the Evolution of Language Alongside the Rwandan Genocide Using Social Identity Theory', *Journal of Language and Social Psychology* 33 (2014) 2, 165-182, aldaar 166.

Snow, David en Robert Benford, 'Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment', *Annual Review of Sociology* 26 (2000) 1, 611-639.

Straus, Scott, *The Order of Genocide. Race, Power, and War in Rwanda* (New York 2006).

Archief Rwanda file:

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0142, (29-11-1993)

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0143, (6-12-1993).

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0146, (9-12-1993).

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0045, (06-01-1994).

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0155, (15-01-1994).

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0295, (16-01-1994).

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0340, (14-03-94).

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0166, (16-03-1994)

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0168, (16-03-94).

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0180, (23-03-1994).

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0190, (02-04-1994).

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0192, (03-04-94).

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0194, (03-04-1994).

Archief Rwanda file, RTL: transcript tape number: 0122, (06-04-1994).

